

POSTANOWIENIE

Dnia 11 października 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. A., R. A., A. Ł. i M. Ł.
przeciwko E. W.
o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 11 października 2019 r.,
zażalenia powodów: R. A., A. Ł. i M. Ł.
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 31 lipca 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 maja 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powodów A. A., R. A., A. Ł. i M. Ł. od wyroku Sądu Okręgowego w J. z dnia 11 października 2017 r., którym Sąd ten pozbawił wykonalności w zakresie kwoty 62 000 zł bliżej opisany w sentencji wyroku tytuł wykonawczy w postaci aktu notarialnego z dnia 30 marca 2009 r. zaopatrzonego w klauzulę wykonalności oraz oddalił powództwo w pozostałej części. Powodowie wnieśli skargę kasacyjną z wnioskiem o zwolnienie ich od kosztów sądowych.

Postanowieniem z dnia 30 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny zwolnił powodów A. A. i R. A. od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 2.500 zł każde z

małżonków, a A. Ł. i M. Ł. ponad kwotę 10.000 zł każde z nich oraz oddalił wnioski w pozostałej części. Powódka A. A. poniosła opłatę sądową od skargi kasacyjnej w kwocie 2 500 zł, pozostali powodowie R. A., A. Ł. i M. Ł. nie uiszcili żadnych kwot z tego tytułu, w związku z czym postanowieniem z dnia 2 października 2018 r. Sąd Apelacyjny odrzucił wniesioną przez nich skargę kasacyjną. Wskutek zażalenia powodów, Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 31 stycznia 2019 r. uchylił zaskarżone postanowienie, podnosząc w uzasadnieniu, że ocena wysokości dochodów żalących powinna być przez Sąd Apelacyjny zestawiona z ich wydatkami na utrzymanie rodzin oraz możliwościami poczynienia przez nich oszczędności pozwalających na pokrycie opłat od skargi kasacyjnej. Sąd Najwyższy wskazał także, że Sąd Apelacyjny nie uzasadnił odmiennej oceny możliwości poniesienia przez powodów kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w sytuacji uprzedniego częściowego zwolnienia od opłat sądowych należnych od apelacji.

Postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) zwolnił powoda R. A. od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 1.000 zł, A. Ł. ponad 5.000 zł i M. Ł. ponad 5.000 zł a w pozostałym zakresie wnioski oddalił.

Powodowie złożyli ponowne wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych w całości powołując się na zmianę ich sytuacji majątkowej i osobistej w związku z wszczęciem w stosunku do nich postępowań egzekucyjnych przez pozwaną E. W. w oparciu o tytuł wykonawczy, który był przedmiotem niniejszego postępowania. Postanowieniem z dnia 10 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił te wnioski powodów. Powodowie nie uiszcili opłat wskazanych w postanowieniu z dnia 10 kwietnia 2019 r., w związku z czym postanowieniem z dnia 31 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c., skargę kasacyjną wniesioną przez powodów R. A., A. Ł. i M. Ł. jako nieopłaconą. W uzasadnieniu postanowienia Sąd Apelacyjny podniósł, że z przeprowadzonej szczegółowej analizy oświadczeń trojga powodów wynika, że byli oni w stanie zgromadzić środki finansowe niezbędne do pokrycia wskazanych opłat od skargi kasacyjnej.

W zażaleniu na postanowienie z dnia 31 lipca 2019 r. powodowie zarzucili, że Sąd Apelacyjny błędnie rozpoznał wnioski powodów o zwolnienie od kosztów sądowych oraz w sposób niekonsekwentny ocenił ich sytuację majątkową.

Domagali się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych jako niezaskarżalne, należy do kategorii postanowień, o których mowa w art. 380 k.p.c., a przepis ten ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym (art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 397 § 1 k.p.c.). Jeśli zatem skutkiem odmowy zwolnienia od opłaty jest nieopłacenie skargi kasacyjnej, które doprowadziło do jej odrzucenia, Sąd Najwyższy może na wniosek strony, rozpoznając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej, rozpoznać także postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Warunkiem kontroli niezaskarżalnego postanowienia w sprawie kosztów jest jednak zamieszczenie w zażaleniu stosownego wniosku o zastosowanie art. 380 k.p.c., przy czym w wypadku środków zaskarżenia wnoszonych przez zawodowych pełnomocników wniosek powinien być jednoznacznie sformułowany (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2015 r., II CZ 94/14, nie publ. i powołane tam orzecznictwo).

W zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej powodowie nie zgłosili wyodrębnionego i jednoznacznie nawiązującego do art. 380 k.p.c., wniosku o przeprowadzenie kontroli postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 10 lipca 2019 r. rozstrzygającego ich ponowne wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych. Kierując zarzuty i argumentację wyłącznie przeciwko temu rozstrzygnięciu domagali się jednak dokonania przez Sąd Najwyższy oceny jego prawidłowości, zgłosili także wniosek o „nakazanie Sądowi Apelacyjnemu uchylenia postanowienia z dnia 10 lipca 2019 r. i ponownego rozpoznania wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych”. Pozwala to na stwierdzenie, że w sposób jednoznaczny wyrazili wolę poddania kontroli Sądu Najwyższego także tego rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego.

Sąd Najwyższy niejednokrotnie podkreślał, że zwolnienie od kosztów sądowych powinno być przyznawane w sytuacjach wyjątkowych oraz że instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi w istocie pomoc państwa dla osób, które

ze względu na szczególnie trudną sytuację materialną nie mogą ponieść tych kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Ubiegający się o taką pomoc powinien zatem w każdym wypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach do granic zabezpieczenia środków niezbędnych dla utrzymania dla siebie i rodziny. Dopiero gdy poczynione w ten sposób oszczędności okazały się niewystarczające może zwrócić się o pomoc państwa (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2010 r., II PZ 2/10, nie publ., z dnia 4 kwietnia 2012 r., I CZ 7/12, nie publ., z dnia 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, nie publ., z dnia 14 stycznia 2016 r., IV CZ 72/15, nie publ. i z dnia 16 marca 2016 r., IV CZ 102/15, nie publ.). W orzecznictwie podkreślono także, że jeżeli strona zdolna do pracy nie wykorzystuje lub ogranicza swoje możliwości zarobkowe w sposób nieuzasadniony albo fikcyjnie pozbywa się majątku, nie spełnia warunków uzasadniających zwolnienie od kosztów sądowych (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2010 r. II PZ 31/09, nie publ.). Nie uzasadniają również zwolnienia od kosztów przejściowe trudności materialne strony zdolnej do pracy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2006 r. V CZ 150/05, nie publ.).

W zażaleniu powodowie zarzucili, że Sąd Apelacyjny nie porównał ich sytuacji wcześniejszej i aktualnej oraz nie odniósł się do faktu dokonanych zajęć komorniczych; prawidłowa ocena ich obecnej sytuacji majątkowej powinna prowadzić do wniosku, że nie są oni w stanie bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny ponieść części opłaty od skargi kasacyjnej w kwotach wynikających z postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 10 kwietnia 2019 r., którym zwolniono ich od kosztów sądowych częściowo, tj. w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej powoda R. A. – ponad 1.000 zł, A. Ł. – ponad 5.000 zł i M. Ł. – ponad 5.000 zł.

Wbrew tym zarzutom, Sąd Apelacyjny dokonał kompleksowej oceny sytuacji majątkowej powodów w oparciu o oświadczenia powodów oraz przedstawione przez nich dokumenty, zarówno w aspekcie ich dochodów jak i ponoszonych przez nich wydatków na utrzymanie. Uwzględnił także dynamikę zmian sytuacji majątkowej powodów w toku postępowania, również w związku z wszczęciem przez pozwaną postępowania egzekucyjnego. Trafnie Sąd Apelacyjny nie

ograniczył tej oceny tylko do sytuacji majątkowej powodów na moment złożenia przez nich ponownych wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych w kwietniu 2019 r. W przedmiotowej sprawie nie ulega wątpliwości, że wszczęcie egzekucji przeciwko powodom, dokonanie zajęć komorniczych wynagrodzeń za pracę i zajęcia rachunku bankowego, ma negatywny wpływ na aktualną sytuację materialną powodów i ich możliwości finansowe. Istotne jest jednak to, że argumentacja podniesiona w zażaleniu nie podważa prawidłowości oceny Sądu Apelacyjnego co do możliwości zgromadzenia przez powodów środków potrzebnych do uiszczenia części opłat od skargi kasacyjnej zgodnie z postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 10 kwietnia 2019 r., choćby tylko w okresie od kwietnia 2018 r., kiedy zapadł zaskarżony skargą kasacyjną wyrok.

Nie można także podzielić stanowiska powodów, że Sąd Apelacyjny nie dostosował swoich orzeczeń do wywodów Sądu Najwyższego zawartych w uzasadnieniu postanowienia z dnia 31 stycznia 2019 r. Sąd Apelacyjny uwzględnił zarówno osiągnięte przez powodów dochody, jak i ponoszone przez nich na utrzymanie ich samych oraz ich rodzin wydatki w analizowanym okresie. Oddalenie ponownych wniosków trojga powodów o całkowite zwolnienie od kosztów sądowych nie świadczy także o pominięciu przez ten Sąd pogłębiających się trudności finansowych powodów, skoro postanowieniem tego Sądu z dnia 10 kwietnia 2019 r. zostali oni częściowo zwolnieni od opłaty od skargi kasacyjnej w większym zakresie niż wcześniej od opłaty od apelacji.

Podkreślić należy, że wbrew twierdzeniom zażalenia, to powodowie zobowiązani byli do wykazania, że nie są w stanie ponieść opłaty od skargi kasacyjnej w zakresie wynikającym z postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 10 kwietnia 2019 r. bez uszczerbku koniecznego utrzymania siebie i swojej rodziny. W przypadku małżonków Ł., Sąd Apelacyjny trafnie i zgodnie z doświadczeniem życiowym, uznał za istotną okoliczność, iż po wszczęciu przeciwko M. Ł. postępowania egzekucyjnego, jego matka podjęła identyczną, jak poprzednio wykonywana przez powoda działalność gospodarczą (z której powód osiągnął w 2018 r. przychody rzędu 300 000 zł) i zatrudniła powoda na 1/2 etatu za wynagrodzeniem w kwocie 1.125 zł brutto miesięcznie. Bez względu na trudności w

osobistym prowadzeniu działalności gospodarczej, nie można przyjąć w oparciu o te dane, że powód w pełni wykorzystuje swoje możliwości zarobkowe.

Nietrafna jest także argumentacja dotycząca niekonsekwencji Sądu Apelacyjnego, która ma wynikać z innej treści rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku powodów o zwolnienie od kosztów sądowych w związku ze złożeniem skargi o wznowienie postępowania. Jak podniesiono w zażaleniu, postanowieniem Sądu Apelacyjnego z dnia 27 czerwca 2019 r. powodowie zostali częściowo zwolnieni od opłaty od skargi o wznowienie postępowania w mniejszym zakresie niż częściowe zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej wynikające z postanowienia z dnia 10 kwietnia 2019 r. Nie można jednak uznać, że z tym rozstrzygnięciem niespójne jest postanowienie z dnia 10 lipca 2019 r. oddalające wnioski powodów o całkowite zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym, które zostało poddane kontroli Sądu Najwyższego.

W tym stanie rzeczy zażalenie podlegało oddaleniu jako bezzasadne na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.

aj